

Το Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα "CARE" - Ανάλυση Προγραμμάτων Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην Ευρώπη και των επιπτώσεων τους στα Παιδιά: Σημαντικά ευρήματα

Κωνσταντίνος Πετρογιάννης

Καθηγητής Αναπτυξιακής Ψυχολογίας
Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Email: kpetrogiannis@eap.gr

Περίληψη

Στην Ευρώπη, η έμφαση και η σημασία που δίδεται στην προσχολική ηλικία εντοπίζεται ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε επίπεδο πιο έντονου ενδιαφέροντος και χρηματοδοτήσεων για την διεξαγωγή σχετικής έρευνας και εφαρμογής πολιτικής. Επίσης, έχουμε σαφείς αναφορές στα ευρωπαϊκά κείμενα για τον ρόλο και τη σημασία της προσχολικής αγωγής με σαφή και ευδιάκριτο τρόπο. Το 2010 έχουμε την εμφάνιση του νέου στρατηγικού πλαισίου συνεργασίας "Ευρώπη 2020", όπου εντάσσονται σε αυτή την προσπάθεια μία σειρά από πρωτοβουλίες και προτεραιότητες με διάφορους στόχους όπως την υποστήριξη προς τους γονείς, την απασχόληση των γυναικών, την ισότητα των ευκαιριών, την υποστήριξη της αγοράς εργασίας, την υποστήριξη της υγείας και των υγειονομικών υπηρεσιών, τον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας, την κοινωνική ένταξη, την υποστήριξη της ανάπτυξης του παιδιού, την μείωση της παιδικής φτώχειας και την ομαλή μετάβαση στην τυπική εκπαίδευση, μεταξύ πολλών άλλων. Σε αυτό το πλαίσιο προκηρύχθηκε το ερευνητικό πρόγραμμα CARE, το οποίο ήταν μία σύμπραξη 15 πανεπιστημιακών ιδρυμάτων από 11 χώρες που εκπροσωπούν το μεγαλύτερο μέρος των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην εισήγηση μας παρουσιάζονται ορισμένα από τα πιο ενδιαφέροντα ευρήματα που προέκυψαν από τα οκτώ "πακέτα εργασίας", τα οποία περιείχαν πολλά έργα με πολλές επιμέρους δράσεις, και αφορούσαν τα αναλυτικά προγράμματα και τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις, την ποιότητα, την επαγγελματική ανάπτυξη, τον αντίκτυπο που έχει η προσχολική εμπειρία, τις κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις της ΠΑΕ.

Η σημερινή μου εισήγηση αφορά σε μια συνοπτική παρουσίαση ορισμένων σημαντικών ευρημάτων που αναδύθηκαν από το Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα "CARE" (ecescare.org). Πριν από περίπου τέσσερα χρόνια μια ομάδα ερευνητών από 11 Ευρωπαϊκά κράτη αποφασίσαμε να συντάξουμε και να υποβάλλουμε μία πρόταση ερευνητικού προγράμματος στο πλαίσιο της σχετικής προκήρυξης για το 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για τη Στήριξη της Έρευνας και της Τεχνολογικής Ανάπτυξης (*7th Framework Programme for Research and Technological Development, FP7*), η οποία τελικά και εγκρίθηκε μετά την επιτυχή αξιολόγηση της μεταξύ αρκετών άλλων προτάσεων από ανάλογες ερευνητικές συνέργειες. Αν και στον ελληνικό χώρο ίσως και να είναι άγνωστη σε πολλούς η συγκεκριμένη μελέτη, παρόλ' αυτά μαζί με ορισμένες ακόμα έρευνες-πλότους, όπως αποκαλούνται λόγω της

επίδρασης τους σε επίπεδο λήψης αποφάσεων βάσει ερευνητικών τεκμηρίων στην χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής, έχει ήδη παρουσιαστεί σε διεθνή συνέδρια και σε θεσμικό επίπεδο σε επίσημη εκδήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (βλ. *A Great Start in Life conference*, 30/11-1/12/2016: https://ec.europa.eu/education/great-start-in-life_en). Τα ευρήματα αυτών των μελετών θα συνδράμουν στην διαμόρφωση των σχετικών αποφάσεων για την προσχολική αγωγή και εκπαίδευση της ερχόμενης δεκαετίας.

Ορισμένα από τα στοιχεία που θα σας παρουσιάσω αφορούν τόσο την Ελλάδα όσο και άλλα κράτη που αντικατοπτρίζουν την κατάσταση στην Ευρώπη. Πρώτα από όλα ξεκινάμε με μία βασική διαπίστωση: όταν μιλάμε για προσχολική αγωγή και εκπαίδευση (ΠΑΕ) δεν εννοούμε κάτι ενιαίο μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών αλλά, αντιθέτως, υπάρχει μία αρκετά μεγάλη ετερογένεια και ποικιλία μεταξύ των συστημάτων ΠΑΕ που αντανακλούν διαφορές στις αντιλήψεις και προσεγγίσεις σε ότι αφορά το παιδί, την οικογένεια, τους εργαζόμενους στους χώρους φιλοξενίας του και βέβαια στους σκοπούς που επιτελεί η προσχολική αγωγή και εκπαίδευση για το σύνολο της κοινωνίας, τόσο σε επίπεδο επιμέρους κρατών όσο και σε επίπεδο ευρύτερης Ευρωπαϊκής οικογένειας.

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών εντοπίζονται

- στην ηλικία έναρξης σχολείου (από τα 4 ως τα 7 έτη)
- στους τύπους/χώρους παροχής υπηρεσιών ΠΑΕ
- στους επιδιωκόμενους στόχους, περιεχόμενο και προγράμματα
- στη δομή των συστημάτων ΠΑΕ
- στην ορολογία
- στις ιστορικο-πολιτισμικές και κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και ανάγκες
 - σε σχέση με την οικογένεια και την γυναικεία απασχόληση
 - σε σχέση με την εκπαίδευση
- στην διαθεσιμότητα, ποιότητα, και οικονομική προσιτότητα των υπηρεσιών ΠΑΕ
- στην χρηματοδότηση.

Οι ουσιαστικότερες διαφορές εντοπίζονται στο γεγονός ότι οι υπηρεσίες παροχής φροντίδας και εκπαίδευσης συνδέονται με τις ιδιαίτερες ιστορικο-πολιτισμικές και κοινωνικό-οικονομικές παραμέτρους/καταβολές κάθε κράτους. Στις βιομηχανικά προηγμένες κοινωνίες καταγράφεται σημαντική άνοδος στα ποσοστά της γυναικείας απασχόλησης τα τελευταία 50 χρόνια. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι οι χώρες έχουν ανταποκριθεί κατά τον ίδιο τρόπο και βαθμό στις όλο και αυξανόμενες απαιτήσεις για παροχή υπηρεσιών ΠΑΕ:

(α) σε ορισμένες χώρες η παροχή τέτοιου είδους υπηρεσιών εκλαμβάνεται ως μία ευθύνη του ίδιου του κράτους. Για παράδειγμα, στις αρχές της δεκαετίας του '90 το 85% των εργαζόμενων μητέρων στη Σουηδία είχαν ένα παιδί προσχολικής ηλικίας και η παροχή υπηρεσιών ΠΑΕ που χρηματοδοτούνταν από το κράτος κυμαινόταν σε υψηλά επίπεδα

(β) σε άλλες χώρες (π.χ. ΗΠΑ) οι υπηρεσίες αυτές φαίνεται να αποτελούν μία ιδιωτική υπόθεση και οι δημόσια χρηματοδοτούμενες υπηρεσίες είναι ελάχιστες ενώ και η ποιότητα και ο τύπος των υπηρεσιών ΠΑΕ παρουσιάζουν πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους:

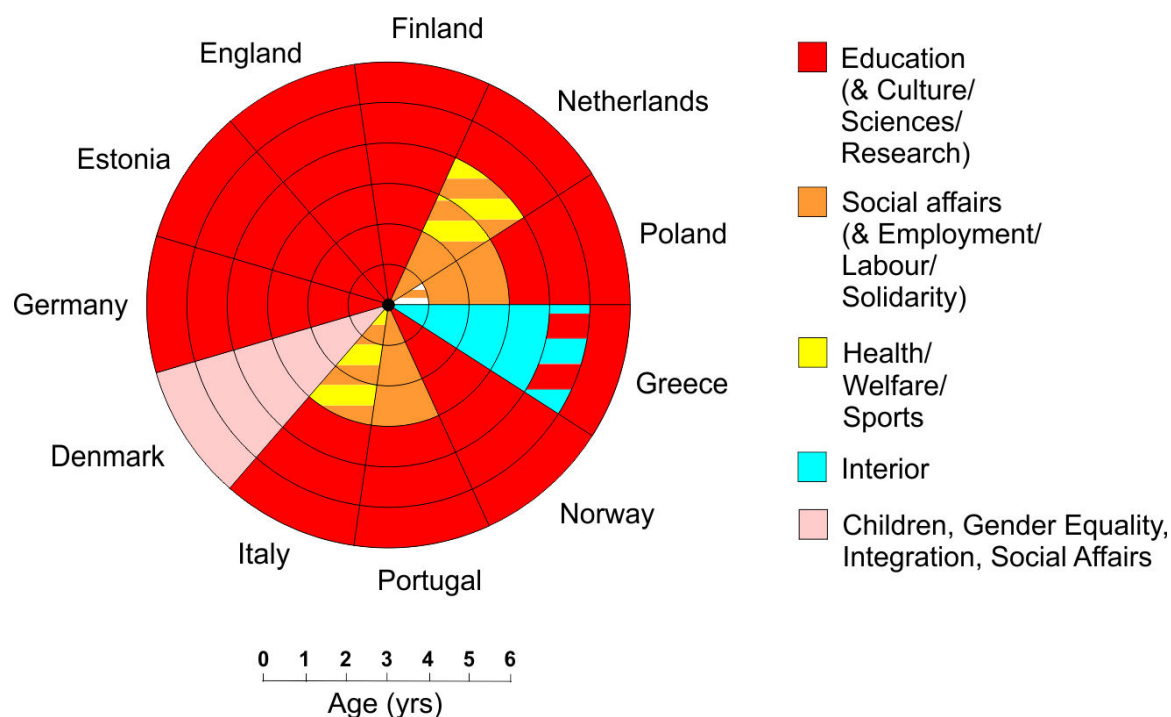
- εκεί όπου το κόστος για την κάλυψη των εξόδων αυτού του είδους υπηρεσιών αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι γονείς, φαίνεται ότι η επιλογή του τύπου του

προσχολικού πλαισίου για τα παιδιά τους γίνεται κυρίως με βάση το οικονομικό κόστος,

- εκεί όμως όπου η παροχή υπηρεσιών φροντίδας και αγωγής για τα μικρά παιδιά είναι δημόσια υπόθεση και η χρηματοδότησή τους ανήκει στο κράτος οι περιορισμοί ή ενδοιασμοί που αφορούν την κάλυψη του κόστους από την πλευρά της οικογένειας μειώνονται.

Επίσης, η ποιότητα των υπηρεσιών αυτών συνήθως ελέγχεται και καθορίζεται με βάση έναν ελάχιστο αριθμό κριτηρίων ποιότητας [αλλού περιορίζεται μόνο σε κριτήρια ασφαλούς λειτουργίας αγνοώντας οποιαδήποτε άλλη παράμετρο] ενώ, παράλληλα, μπορεί να διασφαλίζεται και η συνεχής και κατάλληλη κατάρτιση των παιδαγωγών. Άλλοι, πάλι, παράγοντες όπως είναι η παροχή γονικής άδειας δύνανται να επηρεάζουν επίσης τις πρακτικές παροχής αγωγής και εκπαίδευσης.

Από θεσμικής πλευράς τις διαφοροποιήσεις αυτές τις βλέπουμε ακόμα και σε επίπεδο των αρμοδίων φορέων στους οποίους υπάγονται αυτές οι δομές/υπηρεσίες στα διάφορα κράτη που συμμετείχαν, για παράδειγμα, στην συγκεκριμένη έρευνα. Στο Διάγραμμα 1, αποτυπώνονται οι διαφορές μεταξύ των κρατών που συμμετείχαν στην έρευνα CARE σε ότι αφορά τους αρμόδιους φορείς/υπουργεία ευθύνης των πλαισίων ΠΑΕ με περισσότερες διαφορές να παρατηρούνται στα πλαίσια που αφορούν τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες (έως 3 ετ.). Στα περισσότερα ωστόσο κράτη διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο βαθμό ευθύνης το φέρει το Υπουργείο Παιδείας.

Διάγραμμα 1. Αρμόδιοι φορείς/Υπουργεία ευθύνης των πλαισίων ΠΑΕ

Παρά τις διαφορές υπάρχουν κάποια κοινά σημεία αναφοράς και πρώτα από όλα είναι το βασικό αίτημα, το οποίο θα έλεγα πως έχει προκύψει "από κάτω προς τα πάνω", δηλαδή από

την ίδια την κοινωνία προς τις κυβερνήσεις, για ενίσχυση των υπηρεσιών προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης. Αυτό αρχίζουμε να το αντιλαμβανόμαστε ξεκινώντας από πιο δυτικές χώρες, κυρίως από την Αγγλία και τις Σκανδιναβικές χώρες, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και αυτή η πίεση μεταφέρεται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, το 1992 δημιουργείται με την Οδηγία 92/241 της τότε ΕΟΚ το «Συμβούλιο για τη φύλαξη των παιδιών» και το 1996 το «Δίκτυο για τη φροντίδα παιδιών». Οι σχετικές εκθέσεις καταλήγουν σε ορισμένα βασικά συμπεράσματα που αφορούν δύο σημαντικές διαστάσεις:

(α) σε σχέση με την στήριξη της οικογένειας με μικρά παιδιά η υποστήριξη των υπηρεσιών/δομών ΠΑΕ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως απάντηση στις προκλήσεις για καλύτερη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, βελτίωση της ποιότητας της φροντίδας (βλ. για παράδειγμα στην Ελλάδα το Πρόγραμμα "Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής" που χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού" του ΕΣΠΑ), η δε αύξηση της γονικής απασχόλησης σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα μπορεί να συνδέεται με τη μείωση της παιδικής φτώχειας καθώς και με τη μείωση της εξάρτησης από επιδοματικού χαρακτήρα παροχές,

(β) σε σχέση με την εκπαίδευση των μικρών παιδιών και πολιτών του αύριο αφού η εκπαίδευση και κατάρτιση είναι σημαντικοί παράγοντες για την επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής αλλαγής, για την υποστήριξη της συνοχής και της βελτίωσης δεξιοτήτων των μελλοντικών πολιτών της και η ΠΑΕ μπορεί να λειτουργήσει αντισταθμιστικά και να είναι το κλειδί για την προαγωγή και υποστήριξη της ανάπτυξης των παιδιών από μη-προνομιούχα κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα Με άλλα λόγια, η ΕΕ θεώρησε την ΠΑΕ την ουσιαστική βάση για την επιτυχή διά βίου μάθηση, την κοινωνική ένταξη, την προσωπική ανάπτυξη και τη μετέπειτα απασχολησιμότητα.

Το 2002 θεωρείται ένας σταθμός στην ιστορία της πρόσφατης ευρωπαϊκής προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης μιας που στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη μπαίνουν οι πρώτοι μεγάλοι μακροπρόθεσμοι στόχοι για το πώς θα κινηθούν τα ευρωπαϊκά κράτη σε σχέση με αυτό τον τομέα και αναγνωρίζεται η σημασία της ΠΑΕ για την οικονομική ανάπτυξη και την προαγωγή των ίσων ευκαιριών. Σε αυτό το πλαίσιο τα κράτη-μέλη θα έπρεπε να "να εξαλείψουν τα αντικίνητρα στη συμμετοχή των γυναικών στην εργασία και να επιδιώξουν, λαμβάνοντας υπόψη τη ζήτηση δυνατοτήτων βρεφονηπιακής μέριμνας και τα εθνικά συστήματα παροχής, έως το 2010 την παροχή βρεφονηπιακής φροντίδας για το 90% τουλάχιστον των παιδιών μεταξύ της ηλικίας των 3 ετών και της ηλικίας της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης και για το 33% τουλάχιστον των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών". Σε συνέχεια δε αυτών των πρώτων στόχων το 2009 τέθηκε ως νέος ευρωπαϊκός στόχος η συμμετοχή στην ΠΑΕ ενός ποσοστού τουλάχιστον 95% των παιδιών ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης μέχρι το 2020.

Τον Μάρτιο του 2006 στο εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (α) επισημάνθηκε η ανάγκη καλύτερης ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και του ιδιωτικού βίου, με σκοπό την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης, ευημερίας και ανταγωνιστικότητας (πρβλ. το πρόγραμμα ενίσχυσης των οικογενειών μέσω Voucher που αφορούν τη δράση "Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής ζωής"), (β) ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για την Ισότητα των Φύλων, (γ) σκιαγράφησε τη διττή πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης της Ευρώπης, όταν συμπέρανε ότι αποτελούν καίριους

παράγοντες για την ανάπτυξη του μακροπρόθεσμου δυναμικού της ΕΕ όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα και την κοινωνική συνοχή, (δ) δήλωσε ότι πρέπει να επιταχυνθούν οι μεταρρυθμίσεις, έτσι ώστε να εξασφαλιστούν υψηλής ποιότητας συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που να είναι αποδοτικά και να προάγουν την ισότητα, (ε) οι αρμόδιοι υπουργοί της ΕΕ δήλωσαν ότι η ΠΑΕ δύναται να προσφέρει τα υψηλότερα ποσοστά απόδοσης κατά τον μαθησιακό κύκλο της ζωής του ατόμου, ειδικά για τις πλέον ευάλωτες ομάδες. Ως συνέπεια αυτών των αποφάσεων τον Δεκέμβριο του 2006 έχουμε στην Ελλάδα την νομοθέτηση (Ν.3518, άρθρο 73, ΦΕΚ 272 τ. Α', 21.12.2006) της υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης για ένα χρόνο για όλα τα παιδιά ηλικίας 5 έως 6 ετών.

Την τελευταία δεκαετία οι κυριότερες προτεραιότητες που εντοπίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Κοινοβούλιο επιβεβαιώνουν τα στοιχεία που συνδέονται με την ποιότητα όπως αναγνωρίζονται στη διεθνή ερευνητική βιβλιογραφία και μπορούν να διαχωριστούν στα εξής: (1) πρόσβαση/συμμετοχή, (2) πολιτικές, νομικές και οικονομικές δομές, (3) προσωπικό, (4) διδακτικό περιεχόμενο και (5) συμμετοχή των γονέων. Από το 2010 οι προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μετά εστιάζονται στην χάραξη κατευθύνσεων πολιτικής, την ανάπτυξη συλλογής δεδομένων και της έρευνας στην Ευρώπη, την αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Στην μελέτη «Ποιότητα στην Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα» (2012) αποτυπώνονται ορισμένες καίριες συστάσεις με απώτερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας στην ΠΑΕ:

- *Τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής:* Κρίνεται απολύτως απαραίτητο οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να βασίσουν τις νέες πρωτοβουλίες πολιτικής σε ουσιαστικά εμπειρικά θεμέλια. Πολύ συχνά, οι εξελίξεις στην πολιτική προκαλούνται και αποτελούν αντικείμενο υπεράσπισης χωρίς να αιτιολογούνται από εμπειρικά στοιχεία. Ως εκ τούτου, χρειάζεται να αποδοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην εμπειρική προσέγγιση όσον αφορά το «τι λειτουργεί» στην ΠΑΕ, για παράδειγμα μέσω της υποστήριξης διαχρονικών μελετών κούρτης στο πλαίσιο της ΕΕ.
- *Συμμετοχή:* Πρέπει να αποδίδεται μεγαλύτερη προσοχή στη *διεύρυνση* της συμμετοχής, αντί να σημειώνεται μόνο *αύξηση* της συμμετοχής. Τα κράτη μέλη πρέπει να δώσουν περισσότερη προσοχή στη συμμετοχή ειδικών ομάδων και στις περιφερειακές διαφορές όσον αφορά τη συμμετοχή στην ΠΑΕ, πτυχές που μπορούν να συνεπάγονται προβλήματα ως προς την πρόσβαση. Η διεύρυνση της συμμετοχής στην ΠΑΕ πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα ακόμη και πέρα από τις μητροπολιτικές περιοχές και να παρέχει επίσης ίσες ευκαιρίες για τους γονείς και τα παιδιά τους στις αγροτικές περιοχές της χώρας.
- *Ολοκλήρωση των συστημάτων:* Συνιστάται οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής που είναι αρμόδιοι για τα παιδιά μικρότερης ηλικίας να συνεργάζονται στενά με τους συναδέλφους τους που αναπτύσσουν πολιτικές για παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας· η ένταξη της ΠΑΕ στο ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα βοηθά στη δημιουργία γόνιμου εδάφους για τους παρόχους ΠΑΕ υπό τον όρο να ακολουθούν επίσης μια ενιαία προσέγγιση όσον αφορά την ανάπτυξη των παιδιών (διαμόρφωση ενιαίου προσχολικού πλαισίου).
- *Προσωπικό:* Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον ορισμένες ελάχιστες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα προσόντα για το σύνολο του προσωπικού της ΠΑΕ σε εθνικό επίπεδο προκειμένου να είναι σε θέση να διασφαλίσουν ένα βασικό επίπεδο ποιότητας.

- *Διδακτικό περιεχόμενο:* Λαμβάνοντας υπόψη τα εμπειρικά στοιχεία που ζητούν την εξισορρόπηση του διδακτικού περιεχομένου, είναι σημαντικό να διασφαλισθεί ότι η ισορροπία μεταξύ των γνωσιακών και μη γνωσιακών πτυχών διατηρείται κατά την προσέγγιση των παιδιών που βρίσκονται κάτω από το όριο ηλικίας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ακόμη και εάν οι εκπαιδευτικοί στόχοι, όπως ο αριθμητισμός και ο αλφαριθμητισμός, καταλαμβάνουν περισσότερο κεντρικό ρόλο στο διδακτικό περιεχόμενο.
- *Συμμετοχή των γονέων:* Παρότι υπάρχουν ελάχιστοι κανονισμοί που αναφέρονται στη συμμετοχή των γονέων στην ΠΑΕ, η παρούσα μελέτη επισημαίνει περαιτέρω τη σημασία της. Συνιστάται στα κράτη μέλη να παρέχουν περαιτέρω συνδρομή στους παρόχους ΠΑΕ όσον αφορά την ενθάρρυνση της ουσιαστικής συμμετοχής των γονέων, σεβόμενα παράλληλα τις πολιτισμικές διαφορές που ενδεχομένως υπάρχουν στις διάφορες περιφέρειες ή ομάδες.
- *Επίπεδο δαπανών της ΠΑΕ:* Η τρέχουσα παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση αποτελεί μια τεράστια πρόκληση που πρέπει να ληφθεί υπόψη καθώς έχει σημαντικές επιπτώσεις στους προϋπολογισμούς. Εντούτοις, μια ισχυρή οικονομική δέσμευση είναι εξαιρετικά σημαντική για τη βελτίωση της ποιότητας των προαναφερθέντων στοιχείων. Με σκοπό να διασφαλισθεί η εν λόγω οικονομική δέσμευση, συνιστάται στα κράτη μέλη να συνεργαστούν προκειμένου να καταστήσουν τις εθνικές δαπάνες για την πολιτική ΠΑΕ περισσότερο συγκρίσιμες μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών, ώστε να καταστεί δυνατή η σύγκριση των επιδόσεων σε ολόκληρη την ΕΕ.

Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται και η προκήρυξη, στο πλαίσιο του FP7, για την διερεύνηση του πεδίου της ΠΑΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ερευνητικό πρόγραμμα CARE (<http://eccec-care.org>) υλοποιήθηκε από την συνέργεια 15 πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων από 11 χώρες με συντονιστές τους καθηγητές Paul Leseman (University of Utrecht) και Edward Melhuish (University of Oxford). Από ελληνικής πλευράς συμμετείχε το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ενώ μία βασική προϋπόθεση ήταν ότι θα έπρεπε να καλύπτουν γεωγραφικά όλες τις περιοχές Ευρώπης και, το κυριότερο, να αντανακλώνται στα συστήματα τους διαφορετικά κοινωνικά, οικονομικά, και εκπαιδευτικά συστήματα, διαφορετικές αντιλήψεις και προσεγγίσεις, ώστε να υπάρχει μία όσο το δυνατό μεγαλύτερη αντιπροσώπευση του ρόλου και της σημασίας που έχει για τα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη η προσχολική αγωγή και εκπαίδευση, η οικογένεια και το παιδί.

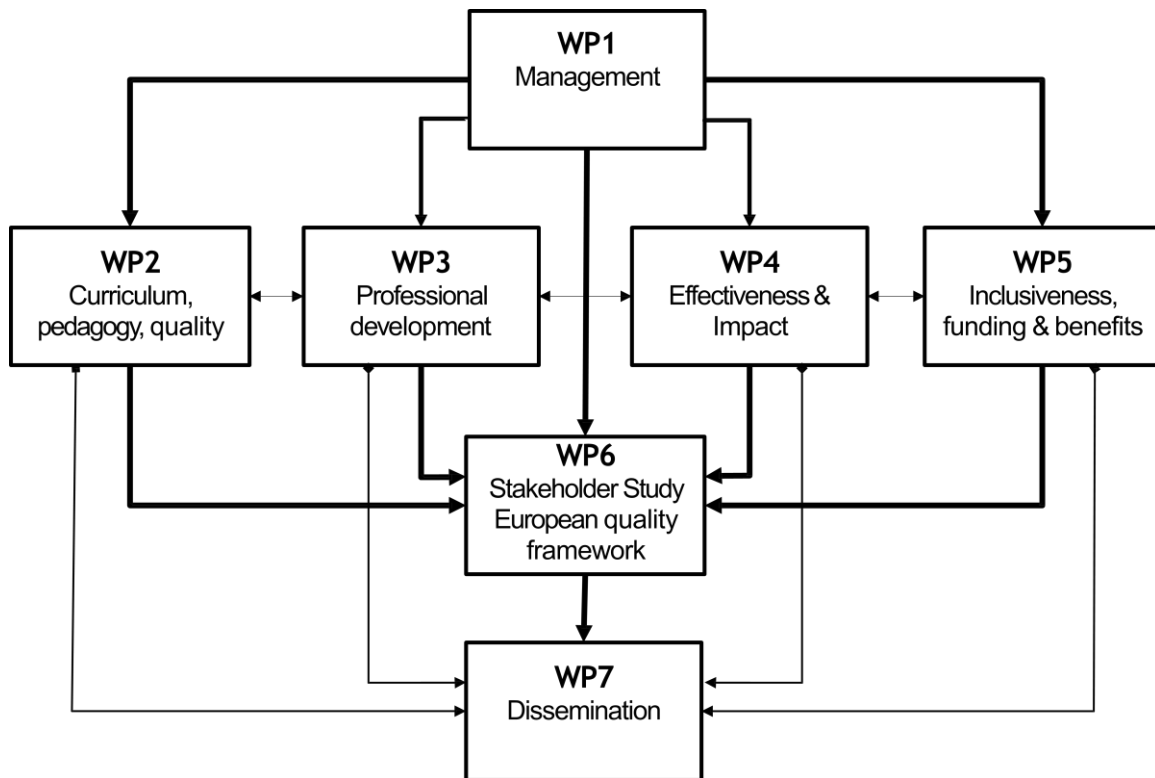
Οι στόχοι του CARE συνοψίζονται στην διαμόρφωση ενός τεκμηριωμένου και πολιτισμικά ευαισθητοποιημένου πλαισίου για τον καθορισμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της ποιότητας και της ευημερίας των παιδιών στην ευρωπαϊκή ΠΑΕ, με επαληθεύσιμους δείκτες, λαμβάνοντας υπόψη τις αντιλήψεις, τα πιστεύω, τόσο των άμεσα εμπλεκόμενων δηλαδή των γονέων, των παιδιών, του παιδαγωγικού προσωπικού, των πολιτικών φορέων αλλά και του επίσημου κράτους, έτσι όπως αυτό διατυπώνεται σε διάφορα κείμενα νομοθεσίες, αποφάσεις, εγκυκλίους. Τα κρίσιμα ζητήματα πολιτικής τα οποία απασχόλησαν τους ερευνητές προκειμένου να καταλήξουν σε προτάσεις κατόπιν της σχετικής έρευνας ήταν για τα ακόλουθα:

1. εκτίμηση του αντίκτυπου της ΠΑΕ

2. βελτιστοποίηση της ποιότητας και των προγραμμάτων που εφαρμόζονται στις δομές ΠΑΕ με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας της
3. προαγωγή των επαγγελματικών δεξιοτήτων του προσωπικού
4. παρακολούθηση και διασφάλιση της ποιότητας της ΠΑΕ
5. αύξηση της συμμετοχής στις δομές ΠΑΕ, ιδιαίτερα για παιδιά από μη προνομιούχα κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα
6. χρηματοδότηση της ΠΑΕ
7. ανάγκη για καινοτόμες Ευρωπαϊκούς δείκτες για την ευημερία των παιδιών.

Το πρόγραμμα περιείχε την υλοποίηση επτά Πακέτων Εργασίας (Work Packages), μέσω των οποίων επιχειρήθηκε να μελετηθεί το σύνολο σχεδόν των βασικών διαστάσεων της ΠΑΕ (Διάγραμμα 2). Η ελληνική συμμετοχή αφορούσε στα εξής πακέτα εργασίας:

- WP2. Αναλυτικό πρόγραμμα, Παιδαγωγική προσέγγιση, και Ποιότητα : προάγοντας την αποτελεσματικότητα της ΠΑΕ
- WP3. Επαγγελματική ανάπτυξη: αντίκτυπος και καινοτομίες
- WP4. Αντίκτυπος της ΠΑΕ βραχυ-, μεσο- και μακροπρόθεσμα
- WP5. Κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις της ΠΑΕ
- WP6. Ευρωπαϊκοί δείκτες ποιότητας και ευημερίας των παιδιών στις δομές ΠΑΕ

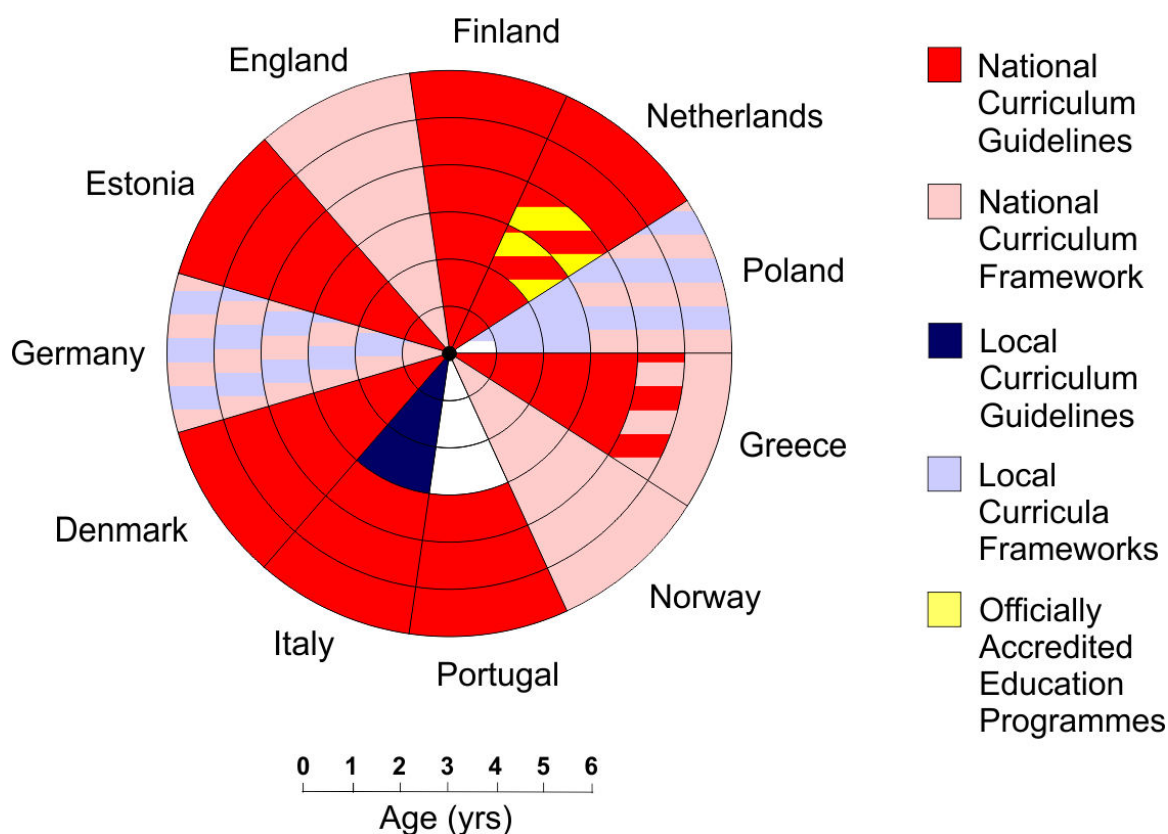
Διάγραμμα 2. Τα 7 Πακέτα Εργασίας του CARE

Για να φτάσουμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα εφαρμόστηκαν διάφορες μεθοδολογικές επιλογές, όπως (ενδεικτικά):

- Ανάλυση των κατευθυντήριων γραμμών/αξόνων των αναλυτικών προγραμμάτων 11 ευρωπαϊκών χωρών.
- Έρευνα των ενδιαφερομένων (γονείς, παιδαγωγοί, πολιτικοί φορείς) για τους αναπτυξιακούς και εκπαιδευτικούς στόχους.
- Ανασκόπηση έρευνας, μετα-αναλυτικές μελέτες με έμφαση σε ευρωπαϊκές μελέτες.
- Δευτερογενείς αναλύσεις μελετών μεγάλης κλίμακας σε 5 ευρωπαϊκές χώρες.
- Εις βάθος παρατηρήσεις σε κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης σε 8 ευρωπαϊκές χώρες.
- Επαγγελματική ανάπτυξη, πρόσβαση, ένταξη, κόστος-οφέλη.

Στο επίκεντρο ωστόσο ήταν οι "άμεσα εμπλεκόμενοι" με τα προγράμματα ΠΑΕ και εννοούμε με τον όρο αυτό τους γονείς, τα παιδιά, το παιδαγωγικό προσωπικό, και τους πολιτικούς φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των πλαισίων αυτών.

Όσον αφορά τα αναλυτικά προγράμματα ΠΑΕ (εννοώντας με τον όρο αυτό ένα δομημένο, επίσημα καταρτισμένο πρόγραμμα όπου αποτυπώνονται και υποδεικνύονται το σύνολο των δραστηριοτήτων που πρέπει/μπορούν να πραγματοποιηθούν στα προσχολικά πλαίσια), το Διάγραμμα 3 εμφανίζει ότι υπάρχουν σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στο CARE. Ωστόσο, δεν είναι πάντα υποχρεωτική η εφαρμογή τους. Δεν υπάρχουν πάντα σε εθνικό επίπεδο και από την άλλη, μπορεί να υπάρχουν περισσότερα από ένα πλαίσια αναλυτικών προγραμμάτων σε μια χώρα, ακόμη και σε εθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα στην περίπτωση που αφορούν διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Για παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών, δεν υφίσταται πλαίσιο αναλυτικού προγράμματος στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Πολωνία και την Πορτογαλία. Κάποιες από αυτές τις χώρες προσανατολίζονται στην διαμόρφωση παιδαγωγικών κατευθυντήριων γραμμών για τις νεώτερες ηλικιακές ομάδες. Σε αρκετές χώρες, παρατηρείται ανάπτυξη ειδικών αναλυτικών προγραμμάτων σε τοπικό επίπεδο. Τέλος, η τάση που καταγράφεται στην Ευρώπη είναι να προτείνει τη μετάβαση σε ένα υποχρεωτικό πλαίσιο αναλυτικού προγράμματος για όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Διάγραμμα 3. Ευρωπαϊκά αναλυτικά προγράμματα ΠΑΕ ανά ηλικία

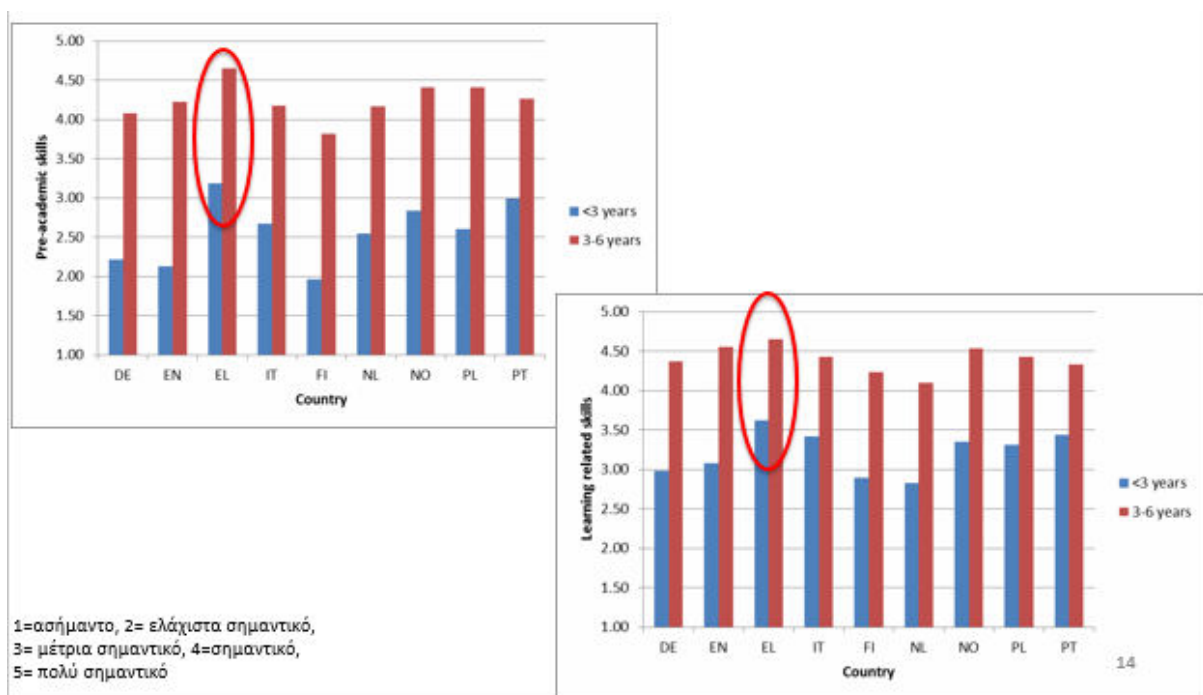
Στην Ελλάδα υπάρχει ένα επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα για τα νηπιαγωγεία και ένας «πρότυπος κανονισμός λειτουργίας», δηλαδή ένα πλαίσιο όπου δεν δίνονται συγκεκριμένες συστάσεις αλλά υποδεικνύονται ή δίνονται ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές για το πώς θα πρέπει να λειτουργήσει το πλαίσιο των παιδιών σταθμών. Από την ανάλυση των αναλυτικών προγραμμάτων και συναφών κανονισμών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα CARE διαπιστώθηκε ένας υψηλός βαθμός συμφωνίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών όσον αφορά το περιεχόμενο και τις κατευθύνσεις των αναλυτικών προγραμμάτων, και δίδεται έμφαση με σαφείς κατευθύνσεις στην *εστιασμένη/άμεση «διδασκαλία»* προ-ακαδημαϊκών «σκληρών (ή *κάθετων*) δεξιοτήτων [δεξιότητες γραμματισμού] στην ομάδα-τάξη και *έμμεση* προώθηση με περιορισμένη ενσωμάτωση των «ήπιων» δεξιοτήτων όπως αυτορρύθμιση, δημιουργικότητα, και συνεργασία την ώρα του παιχνιδιού σε μικρές ομάδες. Ωστόσο, όπως είναι πλέον γνωστό, τα θετικότερα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και πορεία στην ενήλικη περίοδο συνδέονται με την ανάπτυξη των ήπιων δεξιοτήτων κατά την προσχολική περίοδο, δηλαδή την ανάπτυξη διαχείρισης των διαπροσωπικών δεξιοτήτων και όχι τόσο την προετοιμασία σε επίπεδο εκπαίδευσης, κάτι στο οποίο αναφέρθηκε και επισήμανε προηγουμένως και ο κ. Χρυσοφίδης στην εισήγησή του, αφού αυτές θα αναπτυχθούν ούτως ή άλλως στο σχολείο και δεν χρειάζεται να καταβληθεί τόσο μεγάλη προσπάθεια πολύ νωρίτερα.

Διαπιστώθηκε επίσης ότι η κυρίαρχη έμφαση σε δυαδικά μοντέλα σχέσεων εκπαιδευτικού-παιδιού χρειάζεται να συμπληρωθεί με μία μεγαλύτερη εστίαση στο να ανήκει κάποιος σε μια ομάδα, στις συνεργατικές ομαδικές δραστηριότητες και στη μάθηση από

μαθητή-σε-μαθητή, ενώ καταγράφηκαν εναλλακτικά και πιο υποσχόμενα μοντέλα τα οποία χαρακτηρίζονται από έμφαση στην συνεργασία, τη δημιουργικότητα, με πλούσιο εννοιολογικό περιεχόμενο και διαλογική γλώσσα (ολοκληρωμένο/συνδυαστικό μοντέλο).

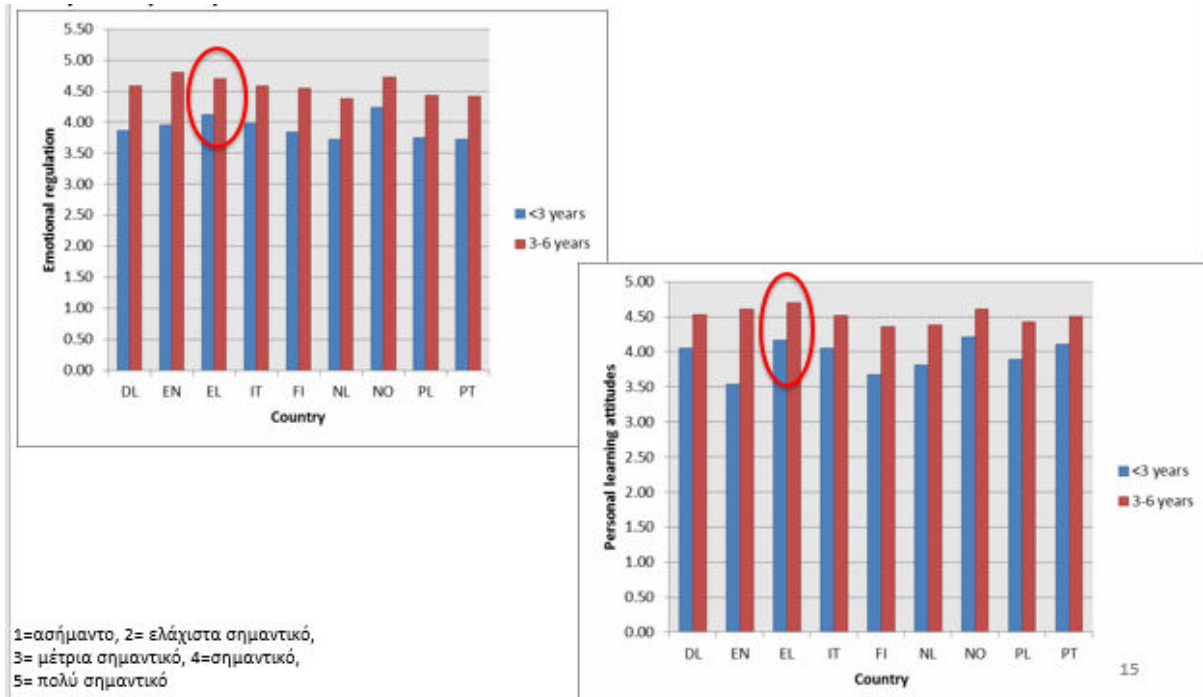
Σε ότι αφορά τις απόψεις των «άμεσα εμπλεκόμενων» για το περιεχόμενο των προγραμμάτων που αφορούν την προσχολική ηλικία, καταγράφονται πολλές ομοιότητες αλλά και μερικές ενδιαφέρουσες πολιτισμικές διαφορές. Μεταξύ των ομοιοτήτων, για παράδειγμα, που καταγράφηκαν είναι η σχετικά ισχυρή αξία που αποδίδουν γονείς και εκπαιδευτικοί στις νέες δεξιότητες του 21ου αιώνα (οι γονείς δίνουν έμφαση σε στόχους για την ανάπτυξη καθώς και σε στοιχεία όπως η δεκτικότητα σε μαθησιακές εμπειρίες, περιέργεια, η δημιουργικότητα, η συνειδητοποίηση του εαυτού, η αυτορρύθμιση και οι διαπροσωπικές κοινωνικές δεξιότητες). Οι διαφορές εντοπίστηκαν στην αξία που αποδίδουν οι γονείς στις προακαδημαϊκές δεξιότητες και το ρόλο της ΠΑΕ στην προετοιμασία του παιδιού για το σχολείο καθώς και στη σημασία που αποδίδουν γονείς και εκπαιδευτικοί στην προαγωγή θετικών στάσεων και συμπεριφορών προς την πολυπολιτισμικότητα και στην διαχείριση των ζητημάτων ετερότητας και ένταξης από τα πλαίσια ΠΑΕ. Σε ότι αφορά την Ελλάδα διαπιστώθηκε, παραδόξως, ότι ναι μεν οι γονείς επιθυμούν την ανάπτυξη των ήπιων δεξιοτήτων, ταυτοχρόνως όμως επιθυμούν και να μάθει το παιδί να γράφει και να διαβάζει ακόμα και αρκετά πριν ξεκινήσει το δημοτικό σχολείο.

Στα Διαγράμματα 4-5 που ακολουθούν αποτυπώνονται ορισμένα ευρήματα για τις απόψεις των γονέων για ορισμένες σημαντικές διαστάσεις του περιεχομένου των προγραμμάτων ΠΑΕ. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, ο μέσος δείκτης από τους 2500 περίπου γονείς από τα κράτη που συμμετείχαν στο πρόγραμμα CARE δηλώνει ότι πράγματι οι ακαδημαϊκές δεξιότητες και δεξιότητες μάθησης είναι σημαντικά στοιχεία και ιδιαίτερα για τη μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα παιδιών, δηλαδή 3 έως 6 ετών. Η σημασία που δίνουν οι Έλληνες γονείς είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι καταγράφεται στα υπόλοιπα κράτη και όχι μόνο για την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα παιδιών αλλά ακόμα και για τα μικρότερα.

Διάγραμμα 4. Προακαδημαϊκές δεξιότητες & Δεξιότητες μάθησης – Απόψεις γονέων

Όσον αφορά τις ήπιες δεξιότητες (βλ. Διάγραμμα 5) και εδώ ο μέσος όρος είναι υψηλός επισημαίνοντας τη σημασία που αποδίδεται από τους γονείς στην απόκτηση ήπιων δεξιοτήτων, δηλαδή διαπροσωπικών δεξιοτήτων συνεργασίας, ανταλλαγής πληροφοριών και άλλων συναφών.

Διάγραμμα 5. Έλεγχος συναισθημάτων & Στάσεις απέναντι στις νέες εμπειρίες – Απόψεις γονέων

Όσον αφορά την ποιότητα των προσχολικών πλαισίων, ανασκοπήσεις και μετα-αναλύσεις ερευνών που συγκεντρώθηκαν από μεγάλης κλίμακας έρευνες που έχουν διεξαχθεί στην Ευρώπη, δείχνουν συνολικά θετικές επιπτώσεις από τη συμμετοχή των παιδιών σε “καλής” προς “υψηλής” ποιότητας ΠΑΕ για όλα τα παιδιά, ενώ ορισμένα από τα πιο ενδεικτικά ευρήματα συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Μεγαλύτερες θετικές συνέπειες καταγράφονται για τα παιδιά από ευάλωτες ομάδες. Είναι απαραίτητο ένα ολιστικό-ισορροπημένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων.
- Η χαμηλή ποιότητα μπορεί να είναι επιβλαβής, ιδιαίτερα εάν συνδέεται με πολύωρη παραμονή στο προσχολικό πλαίσιο!
- Η μεταπολεμική επέκταση και βελτίωση της ποιότητας της ΠΑΕ σχετίζεται με τη βελτίωση των δεξιοτήτων γραμματισμού, αλλά το εύρημα συνδέεται περισσότερο με παιδιά από οικογένειες μέσου-υψηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου (αναδιανεμητική επίδραση).
- Οι κοινωνικές και οικονομικές αποδόσεις των επενδύσεων στην ΠΑΕ (1: 4) εξαρτώνται από το άνοιγμα προς τα παιδιά από ευάλωτες ομάδες.

Ποια είναι όμως τα δυνητικά οφέλη από την επένδυση στην ΠΑΕ; Οι αναλύσεις υφιστάμενων μεγάλης κλίμακας ευρωπαϊκών ερευνών έδειξαν:

(α) *Εκπαιδευτική επιτυχία και η οικονομική παραγωγικότητα*

- υψηλότερες επιδόσεις στα τεστ σχολικών δεξιοτήτων
- μείωση των μαθητών που έχουν ανάγκη ειδικής εκπαιδευτικής υποστήριξης
- μείωση της σχολικής διαρροής
- μείωση των περιπτώσεων μαθητών με προβλήματα συμπεριφοράς, παραβατικότητα και εγκληματικότητα
- αύξηση των πιθανοτήτων απασχόλησης, και μείωση της εξάρτησης από την πρόνοια
- καλύτερη αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων όπως κάπνισμα, χρήσης ναρκωτικών, κατάθλιψη.

(β) *Μείωση του κόστους για την κυβέρνηση σε σχέση με*

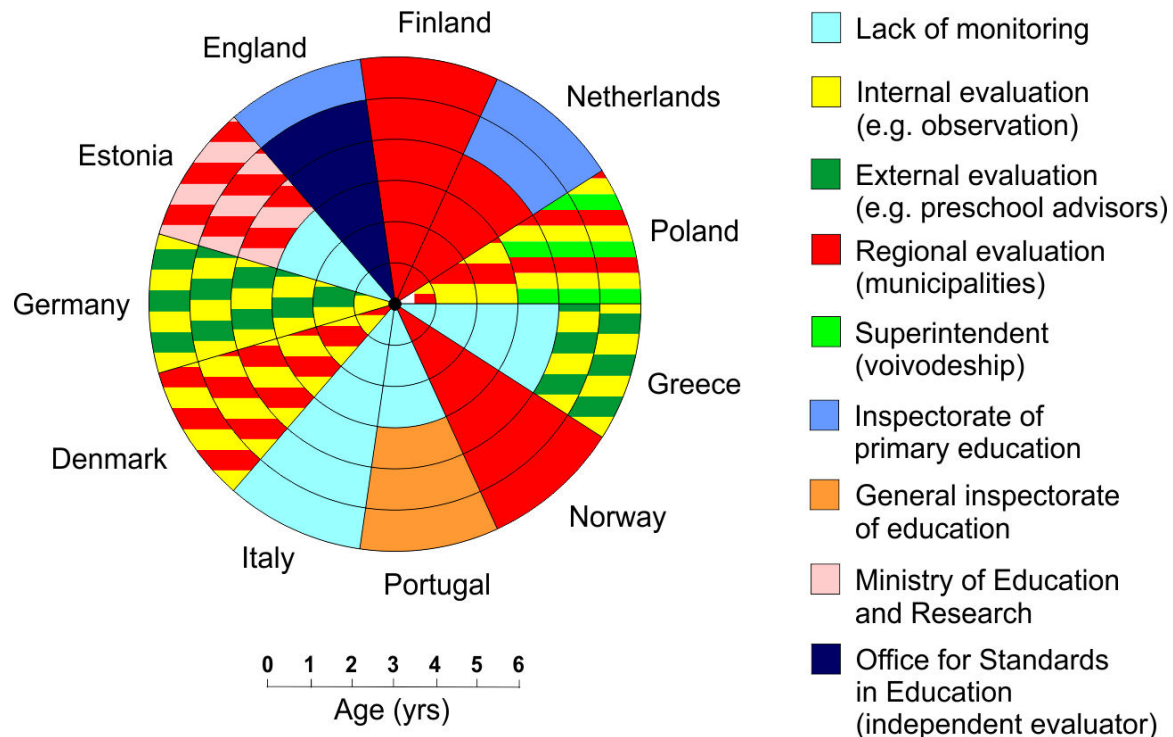
- το κόστος φοίτησης
- το κόστος κοινωνικές υπηρεσιών
- το κόστος για την αντιμετώπιση του εγκλήματος
- το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης (εφηβική εγκυμοσύνη και το κάπνισμα).

Σύμφωνα με την πείρα που έχει αντληθεί σε επίπεδο ΕΕ και ΗΠΑ, τα προγράμματα έγκαιρης παρέμβασης, ιδιαίτερα εκείνα που απευθύνονται σε παιδιά από μη προνομιούχα οικογενειακά περιβάλλοντα, μπορούν να έχουν θετικά κοινωνικοοικονομικά οφέλη ευρείας κλίμακας, τα οποία διατηρούνται και μετά την ενηλικίωση. Στα αποτελέσματα συγκαταλέγεται η βελτίωση σε πολλούς τομείς: σχολικές επιδόσεις, βαθμολογία, ποσοστά απασχόλησης, απολαβές, πρόληψη της εγκληματικότητας, οικογενειακές σχέσεις και υγεία. Ωστόσο, για να αντισταθμιστούν τα μειονεκτήματα σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα, τα προσχολικά προγράμματα πρέπει να συνοδεύονται από συνακόλουθες παρεμβάσεις, όπως η στήριξη για την εκμάθηση γλωσσών και την κοινωνική προσαρμογή, διαφορετικά ο επωφελής αντίκτυπός τους θα ακολουθήσει φθίνουσα πορεία.

Η έλλειψη επενδύσεων στον τομέα της μάθησης σε μικρή ηλικία συνεπάγεται σημαντικά υψηλότερες διορθωτικές δαπάνες σε μεταγενέστερα στάδια της ζωής, κάτι που είναι λιγότερο αποδοτικό από οικονομικής πλευράς και μπορεί να συνδεθεί με αυξημένες δαπάνες προς τις πολιτικές για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, την υγεία, την ανεργία και άλλες κοινωνικές πολιτικές, όπως έχουν καταδείξει και οι μελέτες του James Heckman (<https://heckmanequation.org/resource/abc-care-elements-of-quality-early-childhood-programs-that-produce-quality-outcomes>) για τα μακροπρόθεσμα οφέλη από την επένδυση στην προσχολική ηλικία μέσω της μείωσης των μαθητών που έχουν ανάγκη ειδικής εκπαιδευτικής υποστήριξης, της μείωσης της σχολικής διαρροής, των περιπτώσεων ατόμων με προβλήματα συμπεριφοράς, της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας κ.ά.

Όσον αφορά τα συστήματα παρακολούθησης και διασφάλισης της ποιότητας, στο Διάγραμμα 6 απεικονίζεται η ποικιλία των φορέων που εμπλέκονται στις σχετικές διαδικασίες στα κράτη-μέλη που συμμετείχαν στο πρόγραμμα CARE. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα, υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση καθώς υπάρχουν χώρες που έχουν πολύ συστηματικές διαδικασίες παρακολούθησης και χώρες όπου δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα. Διαπιστώθηκε ότι τα αποσπασματικά και ασυνεπή συστήματα παρακολούθησης και διασφάλισης της ποιότητας, ιδιαίτερα δε σε διχοτομικά συστήματα, δίδουν σημαντική

έμφαση σε χαρακτηριστικά που μπορεί να μην έχουν ιδιαίτερη συσχέτιση με τα αναπτυξιακά αποτελέσματα καθώς και ότι οι στοχοθετημένες πολιτικές όσον αφορά την παροχή ΠΑΕ συνδέονται με παροχή υπηρεσιών ΠΑΕ υψηλότερης ποιότητας για τα παιδιά ευάλωτων ομάδων / υψηλού κινδύνου.

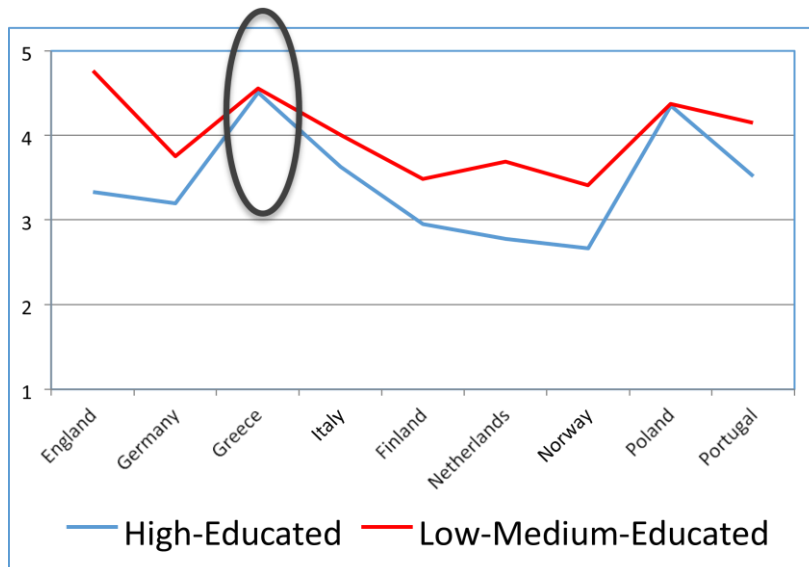

Διάγραμμα 6. Συστήματα παρακολούθησης και διασφάλισης της ποιότητας-Εμπλεκόμενοι φορείς

Όσον αφορά τις απόψεις των Ευρωπαίων γονέων σχετικά με τα χαρακτηριστικά ποιότητας, με βάση τις απαντήσεις τους σε σχετικό ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε ηλεκτρονικά στα κράτη που συμμετείχαν στο πρόγραμμα CARE και ήταν χρήστες κάποιας μορφής υπηρεσιών ΠΑΕ, ως εξαιρετικά σημαντικό θεωρούν (α) ένα ασφαλές, ελκυστικό, καλά εξοπλισμένο περιβάλλον, (β) ευαισθητοποιημένους παιδαγωγούς και ένα στοργικό περιβάλλον, (γ) τις καλές επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδαγωγών, (δ) την συνοχή της ομάδας και η επαγγελματική ανάπτυξη. Από την άλλη, ως λιγότερο σημαντικό θεωρούν (α) το επίπεδο εκπαίδευσης και την εργασιακή εμπειρία του προσωπικού, (β) την συμμετοχή των γονέων στην λήψη αποφάσεων του προσχολικού πλαισίου, (γ) το μέγεθος της ομάδας και αναλογία παιδιών-προσωπικού, (δ) την προσβασιμότητα, την ευελιξία των υπηρεσιών, και το χαμηλό κόστος των υπηρεσιών ΠΑΕ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι καταγράφηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των γονέων από τις διαφορετικές χώρες αλλά και μεταξύ διαφορετικών ομάδων γονέων ως προς ορισμένα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά εντός των ίδιων των κρατών.

Ιδιαίτερα για την παράμετρο "κόστος υπηρεσιών ΠΑΕ" οι γονείς ερωτήθηκαν εάν "έχει σημασία το κόστος όταν οι γονείς σκέφτονται τη χρήση της Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης". Η ανάλυση των απαντήσεων τους έδειξε ότι το κόστος δεν είναι ασήμαντη παράμετρος, ειδικά για τις οικογένειες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα ενώ η σημασία που

αποδίδεται στο κόστος διαφέρει μεταξύ των κρατών: γενικά υψηλή στην Αγγλία, την Ελλάδα, την Πολωνία, την Πορτογαλία, χαμηλή στη Γερμανία, τη Φινλανδία, την Ολλανδία και τη Νορβηγία. Ειδικά για την Ελλάδα και για την Πολωνία συγκλίνουν οι απόψεις των γονέων τόσο με υψηλότερο όσο και με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο: και για τις δύο αυτές ομάδες το κόστος είναι μια σημαντική παράμετρος (βλ. Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7. Έχει σημασία το κόστος όταν οι γονείς σκέφτονται τη χρήση της Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

Σε σχέση με την "ποιότητα των ΠΑΕ" η ερευνητική ομάδα του CARE έχει ήδη αναρτήσει στον δικτυακό χώρο του προγράμματος CARE σχετικά video με καλές πρακτικές (<http://eccec-care.org/resources/video/video-library-good-practices>). Με βάση τις αναλύσεις επιμέρους μελετών που διεξήχθησαν με παρατήρηση σε πλαίσια ΠΑΕ σε ορισμένα από τα συμμετέχοντα κράτη προτείνεται η ενσωμάτωση (α) "συνδυαστικών" δεικτών δομικής ποιότητας (για παράδειγμα, δηλαδή, η αναλογία προσωπικού παιδιών δεν προσφέρει τίποτα απολύτως από μόνη της, το μέγεθος της ομάδας δεν προσφέρει τίποτα απολύτως ως μόνος δείκτης, η έκταση που πρέπει να έχει κάθε χώρος που φιλοξενεί μικρά παιδιά δεν προσφέρει τίποτα από μόνη της, όταν όμως συνδυαστούν τότε φαίνεται ότι και είναι ο αντίκτυπος τόσο η αναλόγως με το πιο ισχυρό βέβαια κομμάτι που έχει να κάνει με τη διαδικασία δηλαδή το είδος και την ποιότητα της σχέσης παιδιού παιδαγωγών παιδιού παιδιών), (β) δεικτών ποιότητας που αφορούν το αναλυτικό πρόγραμμα δραστηριοτήτων και οι οποίοι λαμβάνουν υπόψη τις αντιλήψεις των άμεσα εμπλεκόμενων μερών για σημαντικούς αναπτυξιακούς στόχους, (γ) δεικτών που συνδέονται με την σημασία της ενδο-υπηρεσιακής επαγγελματικής ανάπτυξης. Ειδικά γι' αυτό το τελευταίο στοιχείο, βρέθηκε ότι όσο καλύτερα εκπαιδευμένο είναι το προσωπικό τόσο ισχυρότερος ο αντίκτυπος στα αναπτυξιακά οφέλη των παιδιών, ενώ βρέθηκε να είναι ισχυρότερος προγνωστικός παράγοντας τους ακόμα και από την ικανοποίηση από τις οικονομικές απολαβές τους. Μ' άλλα λόγια, εάν οι παιδαγωγοί/εκπαιδευτικοί νιώθουν ότι είναι καλά καταρτισμένοι και ότι συνεχώς "κάποιος ενδιαφέρεται γι αυτούς και τη διαρκή εκπαίδευσή τους" αυτό αντανακλάται στην πράξη στο

έργο τους με τα παιδιά. Συμπληρωματικά αυτών, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ερευνητική ομάδα του CARE, με βάση τα συνολικά ευρήματα της 3ετούς μελέτης, έδωσε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μια πρόταση για την εφαρμογή 50+ δεικτών που θα επέτρεπαν την παρακολούθηση και την κατάλληλη ανατροφοδότηση για την επίτευξη υψηλής ποιότητας υπηρεσίες ΠΑΕ στον Ευρωπαϊκό χώρο. Οι δείκτες αυτοί οργανώνονται σε 4 επίπεδα και συνοπτικά είναι οι ακόλουθοι (για μια αναλυτικότερη παρουσίαση βλ. http://eccec-care.org/fileadmin/careproject/Publications/reports/D6_3_CARE_Framework_of_Quality_and_Wellbeing_Indicators.pdf):

- Σε επίπεδο κράτους:
 - Εστίαση στην πρόσβαση, στοχευμένη πολιτική, κατευθύνσεις για ένα ολιστικό αναλυτικό πρόγραμμα, σταθερό σύστημα εποπτείας της ποιότητας σε όλες τις δομές/υπηρεσίες ΠΑΕ.
- Σε επίπεδο κέντρων ΠΑΕ:
 - Εστίαση στην κοινωνική αποστολή τους, το οργανωτικό (ενταξιακό) περιβάλλον, την επαγγελματική ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας.
- Σε επίπεδο αιθουσών/χώρων και εκπαιδευτικού προσωπικού:
 - Εστίαση στα διαδικαστικά χαρακτηριστικά της ποιότητας, στις ομαδικές ενταξιακές διαδικασίες και στη συνεργατική μάθηση, σε δραστηριότητες που υποστηρίζουν τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος.
- Σε επίπεδο παιδιού:
 - Εστίαση στην άμεση και μελλοντική ευημερία του παιδιού, στην αποδοχή του από τους άλλους, στο σεβασμό από τους άλλους, τη μείωση του άγχους/φόβων, στις ευκαιρίες για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του.

Σε ότι αφορά τον τομέα της "επαγγελματικής ανάπτυξης" του προσωπικού στα πλαίσια ΠΑΕ διαπιστώθηκαν ορισμένοι παράγοντες που φαίνεται να την προάγουν, με βάση βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις, μετα-αναλύσεις ευρωπαϊκών προγραμμάτων, μελέτες περιπτώσεων, και τις απαντήσεις των ίδιων των επαγγελματιών σε έρευνες επισκόπησης. Συνοπτικά:

- ✓ Συμβουλευτική υποστήριξη (coaching) κατά την εργασία, καθοδήγηση (mentoring), ανταλλαγή συμβουλών μεταξύ συναδέλφων, επαγγελματικός αναστοχασμός, συνεργατική μάθηση και βελτίωση πρακτικών, συμμετοχή στη διαμόρφωση του προγράμματος δραστηριοτήτων.
- ✓ Δυναμικά χαρακτηριστικά: κύκλοι ανατροφοδότησης/ανάδρασης (μέσω τεκμηρίωσης, παρατήρησης ή αξιολόγησης του παιδιού), στη βάση επαναλαμβανόμενων αναστοχαστικών διαδικασιών της ομάδας.
- ✓ Οργανωτικό κλίμα: ενταξιακό, συμμετοχικό, αναστοχαστικό, βασισμένο στην συμφωνία, ανοικτό στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.
- ✓ Συμμετοχή σε διεπιστημονικά επαγγελματικά δίκτυα.

Σε σχέση με το ειδικό αλλά ιδιαίτερα ενδιαφέρον πεδίο στις μέρες μας "Ετερότητα και ένταξη", η πολιτισμική ετερότητα στην ΠΑΕ φαίνεται να αποτελεί ένα πεδίο αντιπαράθεσης: γονείς και εκπαιδευτικοί σε ορισμένες χώρες θεωρούν και αντιμετωπίζουν την διαφορετικότητα στην ομάδα και το προσωπικό, καθώς και την προώθηση θετικών στάσεων

σχετικά με την διαφορετικότητα ως (εξαιρετικά) σημαντικά ζητήματα, ενώ σε άλλες χώρες λιγότερο. Επίσης, βρέθηκε ότι οι μετανάστες γονείς αποδίδουν μεγαλύτερη αξία στην πολιτισμική διαφορετικότητα και ένταξη.

Ειδικά για το ζήτημα της υποστήριξης για την πολυγλωσσία, από το σύνολο των γονέων που απάντησαν σε σχετικό ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, (α) το 42% θεωρούν ότι είναι σημαντικό τα παιδιά στην ΠΑΕ να μάθουν μια άλλη γλώσσα εκτός από την κύρια γλώσσα της χώρας, (β) μεταξύ των μεταναστών γονέων, το 66% θεωρούν την υποστήριξη της διγλωσσίας στο προσχολικό πλαίσιο εξαιρετικά σημαντική, (γ) οι εκπαιδευτικοί και οι εκπρόσωποι φορέων χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής τείνουν να θεωρούν τη διγλωσσία ως λιγότερο σημαντική.

Τέλος, για το ζήτημα της ετερότητας στα Ευρωπαϊκά αναλυτικά προγράμματα ΠΑΕ η μελέτη κατέληξε σε ορισμένες διαπιστώσεις οι οποίες συνοπτικά αποτυπώνονται στα ακόλουθα:

- Τα δικαιώματα των παιδιών αναφέρονται σε κάποια αναλυτικά προγράμματα.
- Η σημασία της διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας αναφέρεται στα περισσότερα προγράμματα.
- Ορισμένα προγράμματα εξειδικεύουν την υποστήριξη της δίγλωσσης ανάπτυξης – με στόχο την καλύτερη δυνατή ένταξη στο σχολικό περιβάλλον εφόσον τα παιδιά θα έχουν κατακτήσει την μητρική γλώσσα (L1) και σχετίζεται κυρίως με γηγενείς γλωσσικές μειονότητες: η διγλωσσία αντιμετωπίζεται σε ένα πλαίσιο *ειδικών αναγκών*.

Το ερευνητικό πρόγραμμα CARE έχει δώσει πλέον τη θέση του στο ερευνητικό πρόγραμμα ISOTIS, το οποίο χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του προγράμματος ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων HORIZON 2020 (βλ. www.isotis.org), στο οποίο και πάλι συμμετέχουμε και ευελπιστούμε ότι σύντομα θα ανακοινωθούν τα πρώτα ευρήματα της ιδιαίτερα μεγάλης έκτασης αυτής μελέτης για τα ευρωπαϊκά δεδομένα που εστιάζεται στις ανισότητες πρόσβασης στα εκπαιδευτικά και κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες παιδιών και οικογενειών από ευάλωτες και αδύναμες κοινωνικά ή/και οικονομικά οικογένειες.

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι τα ευρήματα από την έρευνα αυτή θα γίνουν αντικείμενο ευρύτερων συζητήσεων και κυρίως θα μπορούν να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο από του αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες προς όφελος των παιδιών, των γονιών, των παιδαγωγών, του κοινωνικού συνόλου.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την υπομονή σας.

http://ecec-care.org

- ▢ About CARE
- ▢ Partners and researchers
- ▢ Currently
- ▢ Resources

You are here: ecec-care.org

THE FINAL CARE CONFERENCE

The final CARE conference took place on October 6th and 7th 2016 in Lisbon, and gathered more than 50 people, including researchers, European policymakers, and invited experts to discuss the project's findings on early childhood education and care.

[DOWNLOAD PRESENTATIONS AND WATCH VIDEOS FROM THE CONFERENCE](#)

CARE RESOURCES

- ▢ Publications
- ▢ Videos
- ▢ Presentations
- ▢ More resources

CARE in a Nutshell

Video: Final projects results

About CARE

CARE is a collaborative project funded by the European Union to address issues related to the quality, inclusiveness, and individual, social, and economic benefits of Early Childhood Education and Care (ECEC) in Europe.

[Read more about the CARE project](#)

Contact